

Sv. Toma Akvinski i moderni kaos

Na vrhuncu materijalne kulture.

VELIKA je djela stvorilo moderno čovječanstvo. Moderna tehnika podjarmila je prirodne sile, prirodne znanosti XIX. vijeka sagradile su čovjeku grandioznu palaču snabdjevenu svim modernim komforom. »Zadnja desetljeća i stoljeća izvršila su golemo djelo i time dala nov pogled i nov način života.«¹ I čovjek je vidio, da je velika djela stvorio i prigrlio je glib zemaljski. Ta načinio si je raj na zemlji, a Boga više nema.

Prošli vijek bio je vijek materijalne kulture, stoljeće tehnike i industrije; bio je to vijek prirodnih znanosti, vijek napretka, drugi Gan - Eden. Prošli naraštaji priljubili se uz ovu zemlju, koja im je pružala tražene užitke, što su ih obmanjivali; zbacili su drugi svijet i nadu u budućnost te uživali u svemu, što im je pružao moderni raj zemaljski. »Zaklinjem vas, braćo, ostajte vjerni zemlji i ne vjerujte onima, koji govore o nadzemaljskim nada-ma.«² Tako je mislio najponosniji vijek.

Filozofija na djelu.

Filozofija pridonijela je svoje. Već s Descartes-om, a još više s njegovim nasljednicima, odijelila se od teologije i prisvojila si častan naslov prve znanosti.³ Više »nema razumijevanja za ono, što natkriljuje čisti razum. Tako religija ovdje ne može da znači više do od države privilegovano praznovjerje.«⁴ Ali kad je skeplička filozofija posumljala u vječne principe metafizike, i samu je sebe progutala. Prirodne znanosti zanijekale su vrijednost tim vječnim metafizičkim principima, i metafizika je morala uzmicati pred eksperimentima prirodoslovaca. Nebo se srušilo, nevidljivi svijet postao je bajkom. Preko noći razum ljudski postao je neovisan od Boga, vječne Istine, i uživao je potpunu slobodu, koje mu ništa više nije ograničavalo. Um ljudski postavio je sada samoga sebe kriterijem istine. Kant je porušio objektivnu vrijednost realnog reda i od tog časa središte svega jest vlastiti »ja«. On je odsada mjerilo svega, istine i laži, dobra i zla. Neovisan je od Boga i od objekta,⁵ koji je njemu podređen, pot-

¹ Eucken, *Lebensanschauungen*, 1932. Einleitung.

² Nietzsche, citirano kod Dr. F. Zach, *Das religiöse Sehnen und Suchen unsrer Zeit*, str. 12.

³ J. Maritain, *Le Docteur Angélique*, 1930, str. 86 i dalje,

⁴ R. Eucken, o. c., str. 342.

⁵ J. Maritain, o. c., str. 87.

SV. TOMA AK VINSKI I MODERNI KAOS

puno je slobodan, autonoman.⁸ »Autonomija« tako glasi parola modernog čovjeka.

Rasap moderne lra!':i-e.

Ali loše je sreće bio taj moderni svijet. Autonomija, što ju je sa zebnjom u srcu očekivao, postala mu je grobom. Čovjek se izgubio u djelu, što ga je stvorio. On ne može više da se snalazi u toj silnoj zgradi materijalne kulture, koju si je sagradio, i postao je njenim robom; čovječanstvo više nije gospodarom svoga djela. Danas sva ta silna kultura već se ruši i prijeti, da će nas pokopati pod svojim ruševinama. »Ponosna pobjednička trka ovog rada (prošlih stoljeća) nije u isto vrijeme bila nikakav duševni napredak, njezini sjajni uspjesi nijesu bili dobitak za čitavog, nutarnjeg čovjeka. Jer sa svojom neumornom žurbom (taj rad) sve nas više i više upravlja prama svijetu oko nas i podređuje nas njegovim zahtjevima.«⁷ Sva naša kultura nije imala duha, to je razlog naše katastrofe, sve današnje bijede. Čovječanstvo je zapalo u ropstvo materijalnoga svijeta, postali smo robovi svojih strojeva, robovi napretka; jer, »ako upravljamo sve svoje nastojanje i sposobnost van, a suzbijemo brigu za nutarnje naše stanje, stanje duše, onda duša nužno stradava; čovjek ostaje siromašan i praznih ruku usred svega napretka,«⁸ postaje robom vanjske materijalne kulture, koja je bez duha, bez života.

Loša je kob pratila moderno čovječanstvo. Moderni raj zemaljski danas pripada prošlosti. Još nedavna galamio je Zaratustra u svom ludilu: »Gdje je Bog?... mi smo ga ubili! Ja i vi, svi smo mi ubojice... I bogovi trunu! Bog je mrtav, Bog o?taje mrtav!« I stanovnici modernog raja opojeni od sreće ponavljali su za njim; a danas?!... Velika je generacija XIX. vijeka prošla, a dvadeseti vijek doživio ie slom. Društvena zgrada se uskoлебala, socijalni poredak doživio je katastrofu. A sve je to posljedica one autonomije, neograničene slobode ljudskog duha. Duh ljudski mislio je, da je sve i nad svime, zaniјekao je Boga i natprirodni svijet; pao je zakon Božji vrhunaravni i naravni. I, dok je razum ljudski slavio triumf i prisvajao si neograničenu slobodu, izgubio je ono, što ga čini onim, što jest; prisvajao si stvaralačku moć i od tog časa razum ljudski nije više razum, spoznaja ljudska postala je pukom bajkom; autonomija je ljudskog duha samo još ljuta ironija. Slijedilo je samo još razočaranje, kaos. Naša su vremena pustoš, duhovna kultura naglo pada. »Staro i novo nalaze se u oštroj, međusobnoj suprotnosti, nesamo interesi nego i ideje najžešće se bore među sobom. Ali i novo razdvaja se u pravce, koji se daleko razilaze i često se bore kao neizmirljivi protivnici.«¹⁰ A borba

⁶ »Da wir im Princip von keiner Objektivität oder Autorität mehr abhängen wollen, so bleibt nichts übrig, als die Autonomie des Subjektes.« Spiecker, citir. kod O. Cohausz S. J., Das moderne Denken, 1916., str. 13.

⁷ Eucken, o. c., Einleitung.

⁸ Ibid.

• Citir. kod Dr. F. Zach, o. c., str. 11.

Eucken, o. c., str. 54S.

SV. TOMA AKVINSKI I MODERNI KAOS

se zaoštrava time, što smo si svjesni, »da nam manjka zajednički cilj čovječanstva, da nesigurno tapkamo čas ovamo, čas onamo, da nam manjka snaga da podignemo život na više.«¹¹ »Zabluda i istina, uzvišeno i prosto, nesamo da često stoje neuravnoteženo jedno kraj drugog, nego se često... nerazlučivo pomiješaju.«¹² Moderni svijet doživio je najveći fiasko. — I već se čuju uzdasi i raste čežnja za oslobođenjem iz toga jasnog stanja, »jaka čežnja za više sreće... za promjenom... obnovom ljudskog bića.«¹³ A kako? — Na to pitanje čovječanstvo još ne zna odgovora.

Kriza intelekta.

Bez sumnje, kako se iz dosada rečenoga može razabrati, zlo, koje nas muči, dolazi odatle, što je umovanje ljudsko prešlo svoje granice i izgubilo svoju vrijednost. Najveća bolest, od koje trpe moderna vremena, jest bolest razuma, kriza intelekta.¹¹ To je zlo započelo na umskoin području, započelo je u razumu, te ga polagano sve više i više prožimalo, dokle ga konačno nije sasvim rastrojalo. Skeptičko umovanje proglasilo je um ljudski neovisnim o svemu, što je izvan njega. Naturalizam, agnosticizam i krajnji individualizam jesu plod takvog umovanja, to su tri glavne zablude, u koje je palo moderno čovječanstvo.

Agnosticizam htio je da uzveliča intelekt, htio je da ga oslobodi lanaca, kojim su ga skućili metafizički principi, te je zabacio te principe i proglasio ih fikcijom, zabacio je nevidljivi svijet i tako oborio teologiju i metafiziku. »Mi spoznajemo samo pojave (Erscheinungen), i to pojave osjetnih stvari. Zato nikad ne dopiremo do biti stvari, zato nema spoznaje Boga i duše, zato princip uzročnosti smije da se primjenjuje jedino na osjetno, zato ukratko rečeno nema metafizike u dosadašnjem smislu;«¹⁵ u tom se sastoji nauka Kantova, rjrvaka *agnosticizma*,

Naturalizam oduzeo je vječnoj Istini pravo na opstanak te zaniijekao *natprirodni svijet*. Po njemu je ovaj svijet postao od samoga sebe te nije imao Stvoritelja.

Individualizam uzvisio je čovjeka u red čistih duhova, izmijenio narav ljudsku u njenoj biti te je svrstao u red anđela. Stoga joj prisvaja neograničeno gospodstvo nad naravi, potpunu autonomiju, po kojoj sama sebi dostaje neovisno o svemu izvan nje,¹⁶ Po individualizmu vlastiti »ja« jest mjerilo svega. »Mir geht nichts über Mich« (ništa mi nije više od moga vlastitoga

¹¹, Ibid., str. 548, 549.

¹² Ibid., Einleitung.

¹³ Maritain, o. c., str. 86.

¹⁴ Cilir. kod O. Cohausz S. J., o. c., str. 30. i dalje.

¹⁵ »Qui assigne à cette nature (humaine) les conditions propres à l'esprit pur, la suppose en chacun de nous aussi parfaite et aussi intègre que la nature de l'ange en celui-ci, et dès lors revendique pour nous, comme nous étant dues en justice, avec l'entière domination sur la nature, cette autonomie supérieure, celle plénitude à se suffire. est'« *αβxΩQKĒia* qui conviennent aux formes pures.« Maritain, o. c., str. 90,

SV. TOMA AKVINSKI I MODERNI KAOS

»ja«), kaže Stirner. »Sve imam pravo da činim, što *Ja* mogu. *Ja* ne poznajem dužnosti ni zakona. Ne »čovjek« nego *Ja* sam mjerilo svih stvari.«¹⁷

Um ljudski htio je da bude slobodan, htio je da bude više no što doista jest, a polučio je protivno; zbacio je sa sebe svaku kontrolu, da sebi podvrgne sve stvoreno, pače i samog Boga; a posljedica je bila, da se morao odreći spoznaje svega, što je izvan njega, pa i realnog, materijalnog reda; on više ne može da se služi idejama, jer mu one ne kazuju ništa. Ono, što nam je dosada bilo jasno, postalo je najvećim problemom. Um ljudski oduzeo si je svaku objektivnu spoznaju, a postoji još samo evolucija, niz akata, vječna, neprestana mijena; sve je samo imaginacija, fikcija; razum ljudski ne može više da sudi,¹⁸ »Božanska potencija, kako kaže Aristotel, slava i savršenost najviše stvorene naravi, po kojoj ćemo jednoć posjedovati vječno blaženstvo, potencija, od koje konačno ovisi pravilnost svega našeg djelovanja, izgubila je svoju vrijednost i čovjek se odrekao prava na vrhunaravni život.«¹⁹

Autonomija ljudskog duha jest korijen svih zala, od kojih trpe današnja vremena. Ona je razlog, radi kojeg je naš život postao prazan i izgubio svu vrijednost. Tu je početak svim stramputicama, kojima su pošle današnje generacije. Tu je početak svih modernih struja i teorija. Neograničena sloboda ljudskog duha proizvela je današnji kaos i rasulo. Radi toga »o cjelini života vlada danas najmučnija nesigurnost, stari se ideali uskolebali, a novi nijesu još dosta izgrađeni; tako manjka našem životu nadmoćno središte, privlače nas razni, često suprotni pravci.«²⁰

Jasno je dakle, da se dekadansa modernog poretka započela u razumu, i to u onaj čas, kad je razum ljudski htio da se uzdigne nad svoju narav, kad se htio osloboditi svih veza, koje su mu dosad skućivale potpunu slobodu. Iz tog je razumljivo, da moramo razum opet postaviti na ono mjesto, na kojem je nekad bio, ako hoćemo da odstranimo zlo, koje je rastrovalo umovanje ljudsko. Zlo, koje nas muči, daleko je već zašlo u duhove i rastrovalo socijalni, moralni i religiozni poredak, porodicu, državu, čitavo ljudsko društvo. I svaki pokušaj, da se čovječanstvo izbavi iz toga stanja, ostaje bez uspjeha, ako se intelekt, koji je najsavršenija potencija čovječje naravi, ne restituira u njegovoj negdašnjoj časti."

Apostol modernog vremena.

Moderna vremena trebaju apostola, koji će intelektu opet povratiti sposobnost da spozna istinu i tako čovječanstvo opet

¹⁷ K. Vorländer, *Geschichte der Philosophie* 1908. II Bd. 460. i dalje o nauči Stirnerovoj.

¹⁸ Maritain, o. c., str. 91.

¹⁹ Ibidem, str. 87. i dalje.

²⁰ Eucken, o. c. *Einleitung*.

²¹ »Si l' intelligence n' est pas sauvée rien ne sera sauvé.« Maritain, o. c., str. 91.

SV. TOMA AKVINSKI MODERNI KAOS

dovesti na pravi put. A, kako kaže Maritain, čini se, da je jedino sv. Toma Akvinski pozvan, da izvrši tu zadaću.²²

Veličinu i važnost Tomine nauke već su odavna opazili rimski pape te kršćanske učitelje na nju upućivali. I čini se, kao da se Bog na poseban način pobrinuo, da s ove najviše katedre nauka sv. Tome bude čovječanstvu kroz tolika stoljeća neprestance preporučivana, da bi se tako sačuvala za današnja vremena, koja više nemaju čvrstog uporišta, na kojem bismo mogli sagraditi čvrsto, jedinstveno naziranje. Svi pape onamo od Ivana XXII., koji je kanonizirao sv. Tomu, pa sve do danas stalno su isticali veličinu njegova duha i zamašnost njegove nauke. Već je Ivan XXII. istaknuo, da se silna naobrazba sv. Tome bez čuda ne može protumačiti »doctrina eius non potuit esse sine miraculo«, a isto su isticali i mnogi njegovi časni nasljednici na Petrovoj stolici, kao što su: Klement VI., Urban V., Nikola V., Pijo IV.; Pijo V. proglasio ga je učiteljem Crkve; a ostali pape stavljali su ga kat. bogoslovcima za uzor. Inocencije VI. veli, koji posjeduju nauku sv. Tome Akvinskog, nijesu nikad bili iznenađeni izvan staze istine, i tko ju je god pobijao, yvijek je bio osumnjičen radi zablude.«¹³ Osobito su zadnji pape mnogo nastojali, da se sv. Tomi povrati negdašnji ugled; pozivali su moderne filozofe i teologe, da se povrate »Anđeoskom Učitelju«, da bi izbjegli bezbrojne stramputice, kojima je u zadnje vrijeme pošao ljudski um.

Osobite je zasluge stekao kako za obnovu skolastike uopće tako još više za obnovu nauke sv. Tome veliki papa Leon XIII. On u svojoj enciklici *Aeterni Patris* iz god. 1879. ističe veličinu sv. Tome, koji je među svim skolasticima prvak te s pravom nosi naslov branitelja katoličke Crkve. Budući da je jedino išao za istinom i uz to u sebi skupio sve dotadašnje znanje i usavršio ga, to njegova filozofija ima da služi kao lijek proti svim modernim zabludama;²⁴ zato papa nalaže, da se na svim ka-

– »Et sa doctrine apparaît comme ayant seule des énergies assez puissantes et assez pures pour agir efficacement., . pour rétablir dans l'ordre l'intelligence humaine, et ainsi, avec la grâce de Dieu, ramener le monde dans les voies de la Vérité, qu' il se meurt de ne plus connaître. O.c., str. 85 i dalje.

Citir. kod Maritaina, o. c., str. 141.

»Inter scolasticos doctores omnium princeps et magister longe eminent Thomas Aquinas, qui, uti Caietanus animadvertit, veteres doctores sacros quia summe veneratus est, ideo intellectum omnium quodammodo sortitus est. Illorum doctrinas velut dispersa cuiusdam corporis membra, in unum Thomas collegit et coagmentavit, miro ordine digessit et magnis incrementis ita adauxit, ut catholicae Ecclesiae singulare praesidium et decus iure meritoque habeatur. ... veritatis unice amator, ... orbem terrarum ... doctrinae splendore complevit. Nulla est pars philosophiae, quam non acute simul et solide pertractarit .... superiorum temporum errores omnes unus debellarit et ad profligandos qui perpetua vice in posterum exorturi sunt arma invictissima suppeditarit.« — *Enc. Aeterni Patris*.

SV. TOMA AK VINSKI I MODERNI KAOS

toličkim učilištima naučava njegova filozofija i da se ona što većma raširi.²⁵ Za Leonom povelili su se i njegovi nasljednici. Tako Pijo X. u svom motu proprio *Sacrorum Antisfitum* određuje, da skolastička filozofija i to filozofija sv. Tome, bude temelj u bogoslovskim naukama. Slično u motu proprio *Doctoris angelici* ističe, da treba čuvati filozofijske principe, što ih je sv. Toma postavio. Po ovim su principima »sve zablude svih vremena pobijene.« Benedikto XV. naređuje u svom novom crkvenom zakoniku, da profesori katoličkih škola u filozofijskim i teologijskim naukama slijede Tomu Akvinskog, čiju je nauku Crkva proglasila svojom; »cum Thomae doctrinam Ecclesia suam propriam edixit.« A i sadašnji papa Pijo XI. izdao je encikliku *Studiorum ducem*, u kojoj veliča nauku sv. Tome te obnavlja sve one odredbe, što su ih u tom smjeru njegovi predšasnici izdali. Među ostalim nalazi se u ovoj enciklici i ovo: »Njegova je nauka o metafizici do danas izdržala mnogi napadaj sa strane nepravednih napadača, ali kako nijedna kiselina ne može da škodi zlatu, tako se i Tomina nauka sjaji u neoslabljenoj snazi. Naš je predšasnik imao pravo, kad je rekao: Tko se udalji od Akvinca, osobito! u metafizici, taj će sebi mnogo škoditi.« »On obara modernističke zablude u svim naukama . . . Kako je u staro doba rekao Egipćanima: Idite k Josipu, tako i mi dovikujemo onima, koji gladuju za istinom: Idite k Tomi.«

Sv. Toma doveo je u sklad prirodnu mudrost s objavljenom istinom.

Najveće djelo sv. Tome jest to, što je filozofiju Aristotelovu i uopće mudrost, znanje, do kojeg došlo je čisto umovanje intelekta bez objave, doveo u sklad s evanđeoskim naukom. »Karakteristično i u nekom smislu veličanstveno tomističkog umovanja, što ga je već Albert pripremao, sastoji u tom, što je ono stari iz Aristotela crpljeni misaoni svijet nesamo svijesno nego i sistematski učlanilo u misaoni svijet Crkve i tako sagradilo impozantan sistem svoje vrste.«²⁶

Čovjeku je već u samu narav usađeno, da između svih pojedinačnih istina, do kojih je došao, nađe nekakvu vezu te nastoji da ih skupi u jednu cjelinu. Pa kad ima i prirodnih istina, do kojih dolazi čovjek zdravim umovanjem, a i natprirodnih, koje je Bog čovjeku objavio, to se nužno pred svakoga čovjeka stavlja taj problem, kako da se dovedu u sklad ove dvije grupe istina: plod umovanja i objavljena istina.

²⁵ »*Vos omnes, Venerabiles Fratres, quam enixe hortamur, ut ad catholicae fidei tutelam et decus, ad societatis bonum, ad scientiarum omnium incrementum auream sancti Thomae sapientiam restituatis, et quam latissime propagetis.*« *Ibidem.*

²⁶ Vorländer, o. c., I. Bd, str. 261.

SV. TOMA AKVINSKI I MODERNI KAOS

Jer je Bog počelo svakog znanja — On je u ljudsku prirodu usadio sposobnost umovanja, te je tako početak naravnog znanja, a nauku sadržanu u Evanđelju sam je isti Bog naučavao propovijedajući u zemlji židovskoj — to zato između ova dva vrela istine mora da postoji nekakav sklad, jer oba potječu od sveznajućeg Boga, koji ne može da se protivi samome sebi.

No poteškoća je u tom, što um ljudski ne može baš osobito lako da pronade i uvida to međusobno suglasje između prirodnog i natprirodnog reda, i kad bi čovjeku taj sklad bio tako jasan, da bi ga odmah na prvi pogled mogao opaziti, onda ne bi bilo nikakve poteškoće ni problema. Ali u jednu je ruku spoznaja ljudska vrlo nesavršena i nesigurna, a u drugu vrhunaravne istine tek su na nesavršen način objavljene. Otud je jasno, da se suglasnost između ovih dviju vrsti istina ne može da razabire odmah na prvi pogled, nego je to mučan posao, koji i nije za svakoga.

A, jer je svakom čovjeku već u samoj naravi, da sve pojedinačke istine dovede u nekakvu cjelinu, to je razumljivo, da na taj problem mora da naiđe svaki čovjek. Zato je to pitanje, koje su generacije rješavale a i danas rješavaju. Ovo pitanje bilo je savremeno u svako doba, a savremeno je i danas, i može se reći, da su svi filozofi manje više kod rješavanja toga problema zastranili.²⁷ A to je razumljivo iz toga, što čovjek srednje nadarenosti to teško pitanje ne može da riješi. Jer slabiji um ne može da služi dvije istine, koje izgledaju suprotne, premda se u stvari popunjuju.²⁸ Čovjek će srednje nadarenosti prihvatiti jednu, dok će drugu zbaciti, jer mu se čini, da su oprečne, te prema tomu da jedna isključuje drugu. Odatle dolaze one mnoge zablude oko najtežeg problema, kako da se dovedu u sklad priroda i objavljena istina. Tu su zabludili svi razni moderni sistemi, i otud potječe sav dosadašnji kaos u filozofiji.

A ipak jedan je um ljudski već odavna to pitanje riješio, bio je to »veliki vol sa Sicilije«. I za vrijeme sv. Tome vodila se slična borba kao danas. Baš je u njegovo vrijeme Aristotelova filozofija prodirala na kršćanski zapad i uznemirivala duhove. To je u velike uznemirivalo kršćanske mislioce, jer im se činilo, da nauka velikoga grčkog mudraca isključuje vjeru.²⁰ Arapski naime filozofi, preko kojih je Zapad upoznao Aristotela, isticali su tu opreku, koja da postoji između vjere i filozofije te su tako i došli do nauke o dvostrukoj istini, prema kojoj bi teologija mogla nešto proglasiti lažnim, što filozofija naučava kao potpunu istinu/¹⁰ Zbacivali su tako vrijednost objavljene istine, koja se

²⁷ Vidi Revue apologétique, juillet, 1930., str. 9. i dalje.

²⁸ »Comme l' a si bien vu Pascal, c' est avant tout à cause de la médiocrité de notre envergure intellectuelle que nous tombons dans l' erreur, parce que nous ne savons pas embrasser à la fois des vérités qui semblent opposées, et qui en réalité se complètent« Maritain, o. c., str. 95.

²⁹ »Die wissenschaftlichen Vertreter der Kirche versetzte solches Vordringen des Aristotelismus in eine sehr schwierige Lage.« Eucken, o. c. str. 249.

³⁰ »Dft Erschütterung drohte um so schwerer zu werden, als der mohammedanische Aristotelismus eine Fassung des Verhältnisses von Wissen und Glauben an das Christentum brachte, welches dieses ebensowenig wie der

SV. TOMA AKVNSK MODERNI KAOS

po njima ne slaže sa zdravim umovanjem, te s njime stoji u opreci. Međutim je sv. Toma vidio, da sve ono, što je u Aristotela pravo i istinito, nesamo da nije u opreci s objavljenom istinom, nego da se oboje međusobno lijepo popunjuje. U svom djelu *Summa contra Gentiles* on je skršio Averoiste i doveo u sklad plodove umovanja s objavljenom istinom time, što je Aristotelovu filozofiju akomodirao katoličkom shvaćanju. On je dakle izvršio ono, što su toliki već pokušavali, a i danas uzalud pokušavaju. Sv. Toma doveo je najsavršeniju, a zato i najnaduveniju moć ljudske naravi, sposobnost umovanja, kultiviranu na poganskom tlu, u svem svojem bogatstvu i sjaju u službu Kristove nauke.³¹ On je dakle izvršio djelo i riješio problem, što i nas muči; i tako nam pokazuje put, kojim treba da idemo, ako želimo izbjeći zabludi. Ako dakle želimo da se iskopamo iz modernoga kaosa misli i struja, onda treba da se povratimo k sv. Tomi i njegovoj filozofiji. Kaošto je skršio sve zablude svoga vremena, tako će on i u modernu tamu unijeti zdravo umovanje. On je na poseban način apostol intelekta, koji će u modernom društvu, što je intelekt skinulo sa njegovog negdašnjeg položaja, opet zasaditi vlast te božanske potencije. Njemu je Bog povjerio zadaću, da povрати istinu među moderno čovječanstvo. »Idite k Tomi!«

Sv. Toma tražio je jedino istinu.

Jedan razlog, radi kojega možemo sv. Tomu nazvati izba-viteljem iz današnjeg kaosa, jest, kako veli Maritain, to, što sv. Toma u svom istraživanju ide jedino za istinom³² i tako je kao antipod modernim filozofima. Dakako svaki filozof i teolog traži istinu, ali želja za originalnošću, da iznese nešto novo, i samoljublje prečesto zavode um ljudski na stramputicu. Tako se nad horizontom ljudske spoznaje kraj sjajnoga sunca istine pojavljuje i koja druga zvijezda, što svojim čarobnim sjajem privlači sla-

Islam selbst annehmen konnte.« »So die Lehre von der doppelten Wahrheit, nach der in der Theologie falsch sein kann, was die Philosophie als wahr erklärt, und umgekehrt; damit... die Gefahr, dass der Glaube, als auf blosser Autorität angenommen, einer inneren Wahrheit zu entbehren scheint.« Ibid. 248. i dalje.

³¹ »L' oeuvre propre de saint Thomas, ... c' a été d' amener la plus fière et la plus intraitable des puissances, parce que la plus spirituelle, l' intelligence, je dis l' intelligence dans tout son appareil de richesse et de majesté, armée de toutes ses énergies spéculatives, avec toute sa logique, toute sa science, tout son art, tout l' ornement de ses féroces vertues plantées dans l' être même, c' a été d' amener l' intelligence, en lui imposant sobriété, mais jamais abdication, — tout entière dans la sainte lumière du Christ, au service du Dieu enfant qui git entre le boeuf et l' âne.« Maritain, o. c., sèr. 97.

³² »C' est ce qu' on pourrait appeler l' absolutisme de la vérité dans son âme et dans son oeuvre.« O. c., str. 99.

SV. TOMA AKVINSK I MODERNI KAOS

bašni um ljudski i tako ga odvrća od istine. Zato se često u filozofijskim i teologijskim sistemima ušulja kraj ono nešto istine i mnogo toga, što godi volji. Čista istina pomiješana je dobrim i lijepim, ljubav se miješa sa spoznajom. Ili još gore, traži se zlatna sredina, *medium virtutis*, između istine i laži, kao da su to dva oprečna ekstrema, koji su i jedan i drugi lažni.³³

Današnja je-filozofija u tom pogledu najvećma zastranila. Moderno umovanje postavilo je bezbroj najoriginalnijih sistema. Svaki je filozof originalan, svaki ima svoj sistem. Moderni filozofi našli su *medium virtutis* između istine i laž time, što oni sami određuju, što je istinito a što nije; ili bolje: zanijekali su vrijednost istine te na njeno mjesto postavili dobro i lijepo. Na mjesto intelekta postavili su težnju. Um ljudski ne ravna se više prema objektivnom, realnom redu, objektivnoj istini; razum se ne vlada više prema objektivnoj vrijednosti, on više ne spoznaje objekt, koji stvarno postoji, nego ono ima vrijednost, što je subjektu ugodno, ono, što je dobro, što je lijepo, što se subjektu sviđa te odgovara njegovoj težnji. Istina nije više nešto, što tako jest, nešto, što se ne mijenja; istina se više ne sastoji u tome, što um spoznaje, da nešto jest onako, kao što to doista jest u realnom, objektivnom redu; nego istinito je zato, jer duh ljudski to sebi tako predstavlja. A ne pita se, da li je u realnom redu doista tako ili ne. Lijepo, ugodno i dobro potisnulo je istinu u pozadinu. A baš se u tom sastoji svaka zabluda. Nije nam se zato više ni čuditi, što iz zbrke sistema ne nalazimo izlaza. *Veritas, veritas, veritas!*

Ako hoćemo dakle da uvedemo red u moderni svijet, ako hoćemo, da istina opet zasja u svom sjaju, treba da se vratimo sv. Tomi, on je tražio, a i našao istinu i to jedino čistu istinu.

Tomina nauka liječi sve zablude moderne ilozciije.

Jer je sv. Toma tražio jedino istinu, čistu i nepokvarenu, to je njegova nauka jedina kadra da dovede istinu natrag na njeno mjesto, odakle ju je moderno čovječanstvo odstranilo. Ona je jedina kadra osloboditi "ljudsko umovanje od onih triju radikalnih zabluda, koje smo gore spominjali: naturalizam, agnosticizam i individualizam."³⁴

Tomina nauka pogađa *naturalističke zablude* time, što svijestan neograničene savršenosti i slobode Stvoriteljeve naučava, da je ovaj naravni svijet kontingentan, da je ovisan o Stvoritelju, da ne postoji nužno, jer egzistencija ne pripada biti. Tako izvodi apsurdnost naturalističkog poimanja svemira, koje ovom pripisuju božansku narav, tvrdeći, da je ovaj svijet postao od sebe, da njegovoj biti pripada božanska nota *esse a se*.

³³ *Ibid.*, str. 100.

³⁴ *Ibid.*, str. 103.

Svojom *naukom o spoznaji* uči, da postoji veza između naših ideja i objekta, koji je neovisan o ideji. Ideje pak nastaju ovisno o vanjskom predmetu i ravnaju se prema njemu. Po toj se nauci sva naša spoznaja osniva na evidenciji prve spoznaje, na intuiciji bića — tom prvom potezu na čistoj plohi našeg intelekta — te na evidentnoj spoznaji prvih metafizičkih principa, koji imaju svoju transcendentalnu vrijednost, te tako njihovom pomoću dolazimo do spoznaje Boga. Tako nauk sv. Tome vraća razumu sposobnost, da dolazi u dodir s objektivnim redom i da ga spozna onako, kakav je u sebi. Istina se vraća na svoje pravo mjesto, ona je opet suglasnost spoznaje sa spoznatim objektom.

A i *individualizam*, koji je postavio temeljni princip, da je vlastiti »ja« mjerilo svega i na taj način središte svega svijeta, pada pred naukom sv. Tome. Po njoj je čovjek *animal rationale*, on nije čisti duh, kako individualizam hoće, i tako pada ono neograničeno gospodstvo nad cijelom prirodom, što ga individualistička zabluda pripisuje čovjeku. Prema sv. Tomi duša je doduše spiritualna te ima prema tome neku autonomiju nad materijalnim svijetom, ali u duhovnom svijetu čovjek je na najnižem stupnju, i tako pada Nietzscheov *Uebermensch*. On više nije središte svega, što egzistira, nego je kao stvor, i to materijalan stvor, ispod anđela, koji su čisti dusi, i ovisan je o Bogu, svom Stvoritelju.

Pobijajući tako lažne principe modernih zabluda sv. Toma vraća intelektu njegovu pravu narav, po kojoj je um ljudski spoznajna moć, određena da spozna svoj objekt, koji je neovisan od nje. Intelekt teži da svoj predmet spozna onako, kakav je u sebi. Tako razum dolazi do svoje prave slobode, koja ga ide, a sastoji se u tome, da bude podložan svom predmetu i da u granicama ove ovisnosti od objekta djeluje t. j. spoznaje. Sv. Toma na taj način obnavlja umovanje ljudsko pokazujući mu njegovu pravu zadaću, zadaću, koja odgovara njegovoj naravi. I tako vraća umu odvažnost i snagu, da može opet spoznati istinu i da se tako dovine do vječne Istine.

Kao apostol intelekta, kao obnovitelj istine i intelektualnog reda sv. Toma Akvinski nije pisao samo za XIII. vijek, u kojem je živio, nego za sva vremena, pa i za naša. I kao da je posebice baš za naša vremena pisao. Njegov duh nadvio se nad svaki partikularizam, on je dao potpunu, nerazdijeljenu, čistu istinu, a ta se nikada ne mijenja. On drži u rukama ključeve, koji otvaraju vrata k problemima, što nas tište i muče, on nam pokazuje, kako da svladamo dva oprečna ekstrema: jedan, koji potiskuje intelekt na najniži stepen te ga lišava svih njegovih sposobnosti, i drugi, koji ga uzdiže nad njegovu narav.⁵³ Po nauci sv.

⁵³ Il est placé au croisement de nos routes, il tient la clef des problèmes qui oppriment notre coeur, il nous apprend à triompher à la fois de l'anti-intellectualisme et du rationalisme, du mal qui déprime la raison au-dessous du réel et du mal qui l'exalte au-dessus. Ibid., str. 106.

Tome svi moderni problemi mogu da se rješavaju. On je moderan umnik, ali je njegova modernost antipod one modernosti, koja danas godi svijetu. Moderan je zato, jer je istina uvijek moderna, i stara istina uvijek je nova i moderna, a on traži samo istinu. Nauka sv. Tome uvijek je moderna, premda se u svojoj bitnosti nikad ne mijenja. Tek ono, što je akcidentalno, vanjski oblik, vanjsko ruho može da bude novo, može da se mijenja prema prilikama vremena, a bitnost ostaje ista, kao što istina ostaje ista. Današnji moderni traže uvijek nešto novo, i to zato, što je ono novo u svojoj biti. U njih je ovo promjenljivo postalo bit, a istina jest tek nešto akcidentalno. A u tom je baš zlo modernog vremena, što smo ostavili istinu. Zato i jest jedini put iz modernog kaosa povratak sv. Tomi, kojeg je Crkva katolička nazvala najčasnijim imenom Doctor Communis i čiju je nauku Kristova Crkva proglasila svojom naukom. — Veritas liberabit vos!

Stj. Rohrbacher.